

'Uluslararası İlişkiler'i Aşın! - Erdem Denk

Giriş

Kabaca "egemen siyasi-idari birimler" olarak tanımlanan devletlerin (yöneticilerinin/egemenlerinin) birbirleriyle girdikleri ilişkileri -ve bu ilişkileri incelemeye soyunan bilim alanını- tanımlamak için kullanılan "dış politika" ve "uluslararası ilişkiler" kavramları, temel olarak bir varsayıma dayanır: Sınırları içinde ve dışında tebaalar/yurttaşlar adına ve onları temsilen karar verme yetkisine sahip olmak ve bu yetkiyi yine aynı varsayımla seçilen ya da atanan kişi ve kurumlar eliyle yürütmek.

Önce "iç"i "iç"leştiren, sonra "iç"leştirdiği bu "iç"i yekpareleştiren, sonra da yekpareleştirdiği bu "iç"in "iç" ve "dış" politikasına soyunan bu yapının kurgusallığı ve sanallığı bir dizi meşrulaştırıcı -meşrulaştırıcı ne kelime, şükrettirici- araçla açıklanır. Temsili demokrasiden yol arkadaşı ulus-

devletçiliğe/ulusçuluğa kadar uzanan ideolojik araçlara kanı bir türlü ısınmayanlara sunulan reçete ise pragmatik bir fonksiyonalizmdir: En tepede “devlet”in yer aldığı bu tür siyasi-idari düzenlemeler kaçınılmaz değilse de (en azından şimdilik) gereklidir. İster olsa-iyi-olur/olsa-ne-güzel-olur, isterse de olsun-bakalım denerek kapı bir kez açılınca da içeriye “iç”te (ve “dış”ta) ezip geçilen farklılıkları/benzerlikleri/mücadeleleri yok saymayı kaçınılmaz kılacak ya da kaçınılmaz bir durum olarak sunacak her türlü ideolojik ve idari aygıt sızar. Çünkü bu fonksiyonel olanın başka türlü fonksiyonda bulunması imkânsızdır.

Gelişme

Devletler ve uluslar tek ve yekpare bir aktör olarak bir kere kabul edildikten sonra, bu aktörlerin birbirleriyle ilişkileri de -hukuksal eşitlik söylemine rağmen/inat ya da tam da bu sayede- güç mücadelesi olarak kodlanır. En kaba güç olan askeri kapasiteden en *soft* (yumuşak/esnek?) olan sosyal-kültürel-ekonomik alanlara kadar çeşitli vesilelerle ve başına “jeo” eki eklenerek coğrafya, doğal kaynaklar, kültür ve hatta beşer dâhil akla gelen her şey stratejik bir araç (ve meta) olarak tanımlanarak sürdürülen bu mücadelede iyi manevra yapabilme, ayakta kalabilme sanatına verilen isim ise “diplomasi”dir. “Dış politika” ya da “uluslararası ilişkiler” de, yekpareleştirilen “iç”in yekpare çıkarlarını en iyi savunmanın yollarını ararken yapılan işlerin, üretilen bilginin toplamıdır. Bir yandan “iç”teki farklılıkları ve mücadeleleri sıfırlayan bir işlev de gören dış politika, belki de tam da bu nedenle “dış”taki mücadelenin daha da belirginleşmesine/keskinleşmesine neden olur. “İç”i, “iç”in kurgusallığını sümen altı etmenin en iyi yolu, dikkatleri başka yere, yani “dış”a çekmektir. Burada kastedilen “iç”teki gerilim anlarında dış politikayı ve özellikle de düşmanlarla olan sorunları üretmek, hatırlamak, kaşımak, tırmandırmak vs. şeklinde tezahür eden ve yaygın olarak başvurulan klasik dış politika manevraları değildir. Ortada daha yapısal, daha derinlerde, daha “sinsi” ve hatta daha sinik bir durum var: “Dış”ın “iç”e gerektiğinde yedek olarak kullanılmasını da aşan ve “dış”ın “iç”in kodlanmasında, üretilmesinde, yeniden üretilmesinde ve ilânihaye sürdürülmesinde yaşamsal bir işleve sahip olan, kısacası “iç”in “iç” olma haline içkin bir özellik bu.

Sonuç

Maksat hasıl olmakla birlikte, en genel anlamıyla sosyal bilimlerin en genel özelliğini hatırlatıp açarak toparlamak mümkün: Sosyal bilimler, tüm katman ve türevleriyle sosyo-ekonomik ilişkilerin, etkileşimlerin bilimidir. Özeli daha iyi *kavrama/anlatma* vb. pragmatik nedenlerle savunulan departmanlaşma gereği herhangi bir departmanın disipliner, daha doğrusu “disiplinist” alanına terk edilmiş görünen konular, her durumda ve her zaman kendi zaman-mekanının bütününe kapsama alanı içinde tezahür eder. Aslında hemen hemen her sosyal bilim çalışmasının bir şekilde kabul ettiği bu bütünlük/bölünmezlik hali, *anlamak* için yapılan kısmî faaliyetler ile vakanın bizatihi kendisinin ayrı şeyler olduğunun farkında olma haline işaret eder. Ancak bu farkında olma hali, çoğu durumda bilimsel/teknik zorunluluklar gerekçesiyle başvuru bilimsel indirgemeciliğe, departmanlaşmaya yol verir ve günün sonunda bilince bir türlü aktarılamayan farkındalık aşırır, erir ve yok olur. Artık söz konusu olan da, mecburiyetten kısmî olarak başvurulduğu söylenen disiplinlerin üretilen kısmî alanlar açısından da olsa mutlaklaşması ve açıklayıcılık tekeli zapt etmesidir. Böylece kurulan modern bilimsel disiplinler ile açıklamaya çalıştıkları konular arasındaki “görülmez sınır” da adeta kendiliğinden oluşur ve işler. Daha açıklayıcı olma iddiasıyla teknisist, kısmî, disipliner vb. yöntem, dil ve jargon tutturuldukça açıklayıcı olma gücü de zayıflar.

Öyleyse, her türlü sosyal bilim çalışması için söz konusu olan da bir departmana ya da disipline indirgenmiş analizlerden ziyade bir olayı tüm sosyo-ekonomik boyutlarıyla ele almaya çalışan (ola ki sadece çalışan!) bütünsel/bütüncül yaklaşımlardır. Bu ise her türlü gelişmeyi içinde vücut bulduğu ve zamana ve mekâna göre değişen sosyo-ekonomik (+ beşeri + kültürel + vs.) ilişkiler havzası çerçevesinde değerlendirmeyi zorunlu kılar. Söz konusu sosyo-ekonomik ilişkiler havzasının çeşitli siyasi-idari sınırlarla (örneğin, devlet) parçalanmış -ya da kapsanamıyor!- olması, kimi durumlarda belirleyici etkide dahi bulunsa, son tahlilde pek de muteber bir veri olarak kabul edilmemelidir. Ki zaten siyasi-idari sınırlar genelde var olanı somutlaştırma değil soyutlama işlevi (de) görürler (“Hayali Cemaatler”). Zira siyasi yapıların temel saiklerinden ya da getirilerinden birisi de sosyo-ekonomik ilişkiler üzerinde bir yanılısma yaratmaktır. Hem “iç”te, hem de “dış”ta. Ve hem “içtekiler” hem de “dıştakiler” için. Yani bir olayın,

durumun, gelişmenin anlaşılmasının ve analiz edilmesinin olmazsa olmazı olan bağlamını bozarak, tahrip ederek ve nihayetinde de anlaşılmasını imkânsızlaştırarak ve anlamsızlaştırarak önümüze atar. Bizden beklenen ise, analiz etmemiz için bize sunulan ama sosyo-ekonomik bağlamından kopartılmış, dolayısıyla da aslında analiz edilmesi imkânsız olanı/kılınanı analiz etmemiz, daha doğrusu analizcilik oynamamızdır. Analizcinin çeşitli yapısal ve pragmatik nedenlerle zaten teşne olduğu bu hal içinde yaptığı ise, analizin zaten dar, sözüm ona teknisist ve departmantalist manada mümkün ve söz konusu olduğunu ve de olabileceğini var gücüyle meşrulaştırmaktır. İster bunu açıkça söylesin, isterse de analiziyle bu anlayışın somut tezahürü, örneği ya da modeli olsun.

Prof. Dr. Erdem Denk, Ankara Üniversitesi SBF Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesi. Lisans ve yüksek lisans eğitimini aynı bölümde, doktorasını Cardiff Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde tamamladı. Uluslararası hukuk tarihi, Birleşmiş Milletler sistemi, uluslararası örgütler, Avrupa bütünleşmesi ve insan hakları teorisi gibi konularda yayınlanmış on dört kitabı, iki kitap çevirisi ve makaleleri bulunmaktadır. Bir süredir taş çağından günümüze dünya tarihinde yaşanan temel sosyo-ekonomik, politik ve hukuksal dönüşümleri çalışmakta ve bu kapsamda "Devlet Yok İken", "Devletin İcadı" ve "Devletler Tarihi" başlıklı üç

kitap hazırlamakta. Bu çalışmaların genel özeti niteliğindeki “50 Bin Yıllık Dünya Düzeni: Toplumlar ve Hukukları” başlıklı kitabı ise Eylül 2021’de yayınlandı.

To cite this work: Erdem Denk, “‘Uluslararası İlişkiler’i Aşın!”, *Panorama*
Çevrimiçi 26 October
2024. <https://www.uikpanorama.com/blog/2024/10/26/uluslararasi-ed/>

Copyright@UIKPanorama All on-line and print rights reserved. Opinions expressed in works published by the *Panorama* belongs to the authors alone unless otherwise stated, and do not imply endorsement by the IRCT, Global Academy, or the Editors/Editorial Board of Panorama.